

14. Цебрикова М. Художник-психолог (Романы и повести В. Крестовского-псевдонима) / М. Цебрикова // Образование. – 1900. – № 2. – С. 37–54.
15. Чуйко В.В. Крестовский-псевдоним: Критический очерк / В.В. Чуйко // Наблюдатель. – 1889. – № 8. – С. 37–60.

REFERENCES

1. Brandys, Y.P. (1968) Marko Vovchok [Marko Vovchok], Molodaia gvardiia, Moscow, Russia.
2. Vovchok, M. (1983) V glushi [In the wilderness] / Vovchok, M. Opovidannia. Kazky. Povisti. Romany [Stories. Fairytales. Novels], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, pp. 368–622.
3. Vovchok, M. (1954) Zhivaya dusha [The living soul] / Vovchok, M. Rasskazy iz narodnogo russkogo byta [Novels from the folk Russian life], Goslityzdat, Kyiv, Ukraine, pp. 125–467.
4. Krestovskii, V. (pen-name) (1880) Vstrecha [Meeting], Novoie Vremia, St. Petersburg, Russia.
5. Krutikova, N.Y. (1965) Storinky tvorchoho zhittia (Marko Vovchok v zhitti I pratsi) [Pages of the artistic life (Marko Vovchok in her everyday life and work)], Dnipro, Kyiv, Ukraine.
6. Minchin, B.M. (1957) Sotsialnyi roman Marka Vovchka i yoho mistse v istorii rosiiskoi literatury (60–70-i roky XIX st.) [Social novel by Marko Vovchok and its place in the history of the Russian literature (60–70th of the XIX century)] / Marko Vovchok. Statti i doslidzhennia [Marko Vovchok. Articles and researches], Vydavnytstvo AN USSR, Kyiv, Ukraine, pp. 151–215.
7. Pavlenko, I.Ya. (1989) “Novels by Marko Vovchok about new people and the Russian literary process of the 60–70th of the XIX century. Problems of typology”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Phylology.), 10.01.01, Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine.
8. Pigulevskii, V.O., Mirskaia, L.A. (1990) Simvol i ironiia [The symbol and the irony], “Shtiintsa”, Kishinau, Moldova.
9. Savkina, I. (1997), “Characters of the aunt and the hanger in the aspect of “gender poetics” (on the material of the prose by Mariia Zhukova and Yelena Gan)”, Preobrazheniie, no. 5, pp. 41–46.
10. Semkiv, R.A. (2002) “Irony as the principle of constructing of artistic structure”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Phylology.), 10.01.06, Kyiv, Ukraine.
11. Tyminskii, A.I. (1997) “Poetics of prose by Khvoschinskaia”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Phylology.), 10.01.01, Moscow, Russia.
12. Frai, N. (1987) Anatomiiia kritiki [Anatomy of criticism] / Zarubezhnaia estetika i teoriia literatury XIX–XX vv. [Foreign aesthetics and literary theory of the XIX–XX centuries], MGU, Moscow, Russia.
13. Tsebrikova, M. (1900) “Artist and psychologist (Novels and stories by V. Krestovskii-pen-name)”, *Obrazovanie*, no. 1, pp. 17–34.
14. Tsebrikova, M. (1900) “Artist and psychologist (Novels and stories by V. Krestovskii-pen-name)”, *Obrazovanie*, no. 2, pp. 37–54.
15. Chuiko, V.V. (1889) “Krestovskii-pen-name : critical essay”, *Nablyudatel*, no. 8, pp. 37–60.

УДК 821.161.2.0'06

РИСИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ З. ЛЕГКОГО В РОМАНІ «ТАРАСОВІ СТРАСТІ»

Проценко О.А., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

oksanaprotsenko@mail.ru

Статтю присвячено висвітленню художніх особливостей індивідуального стилю З. Легкого в романі «Тарасові страсті». Встановлено художньо-образні парадигми авторського пошуку: монологічність оповіді, документалізм, діалогізація, показ внутрішнього світу особистості. Окреслено специфіку зображення образу Т. Шевченка – документалізований портрет, самохарактеристика, характеристика іншими персонажами.

Ключові слова: біографічність, внутрішній світ героя, діалог, документалізм, індивідуальний стиль, монолог, психологізм, художня біографія.

ЧЕРТЫ ИНДИВИДУАЛЬНОГО СТИЛЯ З. ЛЕГКОГО В РОМАНЕ «СТРАСТИ ТАРАСА»

Проценко О.А.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

Статья посвящена анализу художественных особенностей индивидуального стиля З. Легкого в романе «Страсти Тараса». Установлены художественно-образные парадигмы авторского поиска: монологичность повествования, документализм, диалогизация, изображение внутреннего мира личности. Определена специфика изображения образа Т. Шевченко – документализированный портрет, самохарактеристика, характеристика другими персонажами.

Ключевые слова: биографичность, внутренний мир героя, диалог, документализм, индивидуальный стиль, монолог, психологизм, художественная биография.

CHARACTERISTICS OF Z. LEHKYI INDIVIDUAL STYLE IN THE NOVEL «TARASOVI STRASTI»

Protsenko O.A.

Zaporizhzhya National University, Zhykovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

Fiction biography of “specific meta-genre” on the modern stage of literature development is becoming increasingly popular. Creative achievement of Z. Lehkyi in biographical genre requires deep scientific understanding. The object of the study – the novel “Tarasovi strasti” by the Z. Lehkyi. The aim of the study is to find a unique style of the artist and the type of his outlook. The tasks of the study is to define the author’s style – the system of art tools and techniques.

Uniqueness and originality of the novel is in its form – novel-monologue. Current time – poet’s staying behind the iron bars in the Third Division (text in italics) seamlessly coexists with the past – memories of the prisoner. According to genre specificity the novel enriched with documentary evidences (stories of his grandfather Ivan, involvement of the facts from history of D. Bantysh-Kamensky, “History of Rus”). The historical past, not only Ukrainian, appears in the works of T. Shevchenko. Documentary of the novel enhances greatly the entry in the context of artistic biography the names of famous people. With each new character we have a short but neat characteristic that indicates awareness of biographical sources about historical figures from Shevchenko environment – A. Afanasiev-Chuzhbynskyi, Ye. Hrebinka, A. Kozachkovskiy, N. Kostomarov, P. Kulish, I. Kuharenko, W. Repnin, I. Soshenko, W. Sternberg and many others.

The novel outlines the specificity of modelling of image of the protagonist – documented portrait, self-characteristic, characteristic of other characters. More frequently, the image is revealed through dialogues with K. Briullov, V. Repnina, N. Kostomarov, Htososiyem Tryznoju and many other characters. The specific role of internal thoughts and monologues, which made hidden Shevchenko’s emotions and feelings visible.

Distinctive feature of Z. Lehkyi is subtle sneer in character’s creation. The author used dreams to show internal psychological processes. Features of Z. Lehkyi creative style are perfectly illustrated in showing the psychology of Shevchenko-as an artist. The author caught a tendency to transfer the subtlest nuances of creative research. The lines of Shevchenko’s poetry are originally used in the text of the novel. The keynote of the novel is reflections transmitted in Shevchenko’s lines. The author used dreams to demonstrate the internal psychological processes, which show the most secret thoughts, that excited the main character.

In the course of the study artistic and imaginative paradigm of the author’s search as monological story, documentary evidences, dialogization, showing the inner world of the individual has been found. Landscape sketches, art means, aphoristic language, repetition of the same or similar cognates or synonyms (“triyesloviy”), expressions of artistic speech to provide emotional and expressive values create individual style of the author.

It is found out that using multifaceted study of documentary bases, Z. Lehkyi in the novel “Tarasovi strasti” offered the original vision of the sustainable individual and it’s complex epoch. The novel fits the context of artistic biographies.

Key words: biography, the inner world of the character, dialogue, documentary evidence, individual style, monologue, psychology, art biography.

Художня біографія – “специфічний метажанр”, що на сучасному етапі розвитку літературознавства набуває все більшої популярності. За останні роки українським письменникам присвячено твори Р. Горака “Кров на чорній ріллі: есе-біографія про Василя Стефаника” (2010), В. Єшкілева “Усі кути трикутника. Апокриф мандрів Григорія Сковороди” (2012), трилогія С. Процюка “Троянда ритуального болю. Роман про Василя Стефаника” (2010), “Маски опадають повільно. Роман про Володимира Винниченка”

(2011), “Чорне яблуко. Роман про Архипа Тесленка” (2013) та інші. Особливості розвитку, специфіку творення та жанрову своєрідність художніх біографій досліджували Є. Баран, І. Братусь, О. Галич, Г. Грегуль, І. Данильченко, О. Дацюк, А. Меншій, Л. Мороз, М. Сиротюк, І. Ходорківський та інші.

Серед творців вітчизняних художніх життєписів особливе місце належить Зіновію Миколайовичу Легкому, автору письменницьких біографій “Тарасові страсті” (2007), “Се мого серця драма” (2011). Творчий набуток письменника не часто ставав предметом спеціального літературознавчого аналізу. Об’єктом дослідження цієї розвідки обрано роман “Тарасові страсті”. Мета статті – з’ясувати неповторний художній почерк З. Легкого, тип його світобачення. Завданнями передбачено визначити стиль автора – систему художніх засобів і прийомів.

“Індивідуальний стиль – іманентний (властивий його внутрішній природі) прояв істотних ознак таланту у конкретному художньому творі, мистецька документалізація своєрідності світосприйняття певного автора, його нахилу до ірраціонального чи раціонального мислення, до міметичних принципів (принципів уподобання) чи розкутого образотворення, його естетичного смаку, що в сукупності формують неповторне духовне явище” [1, с. 312].

Незвичність і своєрідність роману З. Легкого полягає в його формі – роман-монолог, на що влучно вказано В. Осадчим [2]. Тож суб’єктом оповіді є сам Т. Шевченко. Причому теперішній час – перебування поета за залізними ґратами в Третьому відділі (у тексті виділено курсивом), органічно співіснує з минулим – спогадами арештанта, які сягають дитячих років. Інтенсивно відроджуючись у пам’яті героя, минувшина набуває переконливості, висвітлюючи найсокровенніші думки, поглиблюючи конкретні обставини, у яких знаходився Т. Шевченко. Тож така форма нарації використана не лише для документального подання фактів, а й для вираження внутрішніх переживань головного героя, що допомагає передати процес функціонування людської психіки в усій її складності.

Відповідно до жанрової специфіки, роман збагачено документальними свідченнями – рання смерть батьків Т. Шевченка, пекельне життя між зведеними дітьми, лупцювання дядька Павла, старцювання, навчання в Академії мистецтв, подорож Україною, арешт тощо. У творі достатня кількість деталей конкретно визначеного історичного часу, причому з життя не лише Т. Шевченка. Історична минувшина корпорована по-різному. Скажімо, дід Іван оповідав малому внукові про лиху царицю Катерину II, що зруйнувала Січ, про П. Калнишевського, останнього кошового отамана Запорозької Січі, про коліїв, яких підняв проти панів М. Залізняк тощо. Загадковий чернець Хтодосій Тризна згадував Б. Хмельницького, який покладав надію на союз із Росією, а потім каявся, чи то С. Наливайка, якого козацька верхівка, капітулювавши перед польським військом, видала ворогам на страту. Історичне минуле, а особливо історичні діячі, і не лише України, постають у вкрапленнях – цитованих творах самого Т. Шевченка – Петро I, Катерина II, П. Полуботок у поемі “Сон (*Комедія*)”, батько Хмель у “Розритій могилі”, Яків де Бальмен у “Кавказі” тощо. До тексту залучені факти з історії Д. Бантиша-Каменського, “Історії Русів”. Документальності твору надають поодинокі виписки з листів Т. Шевченка до Г. Гарнавського, П. Лукашевича тощо. Історичний фактаж, екскурси в минуле – закономірний і логічний елемент у структурі роману З. Легкого.

Досконало освоївши специфіку художнього життєпису, прозаїк дослідив різні джерела про Т. Шевченка й залучив їх до роману. Зокрема, у твір введено документальні відгуки на “Кобзар” від яких у Т. Шевченка “плакало серце” (рецензія “малороса”, “землячка” О. Нікітенка в журналі “Сын Отечества”, “опікуна” О. Сенковського в “Библиотеке для чтения” № 39, П. Плетньова в “Современнике”, Н. Кукольника, виголошена квітневого

літературного вечора в М. Маркевича тощо). “Трошили” “Кобзар” за примітивні народні мотиви й ідеалізацію демосу. Найбільше дорікали за “небувалу” мову, якою написана збірка, називаючи її наріччям, що навіть не існує в Росії, гібридним діалектом, який без потреби Росії, “мішаниною слів хохлатих і бородатих, голених і неголених, південних і північних?” [3, с. 67]. В. Белінський дорікав за українську мову (“крайовий діалект простолюддя”), якою написана збірка. Йому (В. Белінському – О. А.) жалюгідно дивитись, як українські таланти по-дурному витрачають свої сили, пишучи українською мовою для своїх селян: “Бо чи ж гарна література, що дихає простацтвом селянської мови та дубуватістю мужицького розуму?” [3, с. 68]. Логічно З. Легкий підводить до думки, чому поет вирішив написати драматичний твір із часів Б. Хмельницького в російському форматі – “заволати” по-московському так, аби про біль підневільної України XVII ст. дізналися всі в Російській імперії. У З. Легкого Т. Шевченко сповідується про те, що “Никита Гайдай”, “Слепая” тяжко писалися, адже російські “стихи” “робилися”: “Над “Слепой” я промучився сливе рік, еге, промордувався, бо то зовсім не те, що українські вірші, які самі навіюються хтозна-звідки й виливаються на папір – встигай лишень зафіксувати. А тут... І сам себе не терпиш за насилля над собою. Чи ж то творчість? Який мене чорт спіткав і за який гріх, що я оце сповідаюсь кацапам чужим черствим словом – начебто і їхнім?!” [3, с. 69]. Головний герой усвідомлює, що замість гарячих емоційних рядків “громадяться резонерські пасажі”, холодні розмірковування про те, як любити жінку й Україну в дусі абстрактної романтичної поезії Росії. Рідна земля наче б і не Україна, а мікрообрази бліді й немічні. Глузливо-критично Т. Шевченко ставиться до предмета свого зображення: “Де степи, лани широкополі? І що це за “дубравы, курганы, шелковые луга”?... Бур’ян не чортополох, не богилова, а якась “трава негодная”, “трава дикая...” [3, с. 69].

Документальність твору значно поглиблює введення в контекст художньої біографії імен відомих особистостей. Із кожним новим персонажем маємо коротеньку, але влучну характеристику, яка свідчить про обізнаність із біографічними джерелами про історичних осіб із оточення Т. Шевченка – О. Афанасьєва-Чужбинського, Є. Гребінку, А. Козачковського, М. Костомарова, П. Куліша, Я. Кухаренка, В. Репніну, І. Сошенка, В. Штернберга й багатьох інших. Зокрема, найбільший художник сучасності, великий К. Брюллов представлений як зросійщений нащадок “знімчених” французьких емігрантів-гугенотів, затятий царененависник. Для Т. Шевченка він став учителем, Богом, до якого молишся і за якого молишся. У подальшому така інформація доповнюється іншими, розлогішими описами чи деталями: кожен його жест наперед продуманий, запрограмований, часом він “багряно-тюльпанно засвічується й декорується під блаженного апостола з медовою усмішкою й ангельським голосом” [3, с. 51]. У колі митців енергійний, дотепний, завше вивищується над іншими. “Зеліаний похвальбою й славою, вірить у власну винятковість й полюбає позу, менторську роль з її дидактичністю й сентенційною афористичністю. А від його гонору, амбіційної виключності, може, навіть й ризикованої зухвалості деколи таки перехоплює подих” [3, с. 51]. У майстерні К. Брюллов зовсім інший – простий і скромний. Став старшим товаришем Т. Шевченку, який навчав молодшого малярської премудрості. Буваючи в гостях у вчителя, Шевченко-учень згадував свою тяжку життєву епопею, “розморозувався”, “відтавав душею”, “плакав од Божої благодаті й милосердя”.

За принципом лаконічності змальовані вчителі Тараса П. Рубан (Совгир), П. Богорський та “тріє царі-розпинателі” – Л. Дубельт, О. Орлов, М. Попов. Означені найхарактерніші риси кожного, спрямовані на фотографічне запам’ятовування. Так, О. Орлов представлений як колишній командир кінної гвардії, що почав кар’єру з придушення декабристів, серед яких був і його рідний брат: “Брата вже немає, а душитель цвіте: огрядний, вродливий, хоч позаду й шістдесятка” [3, с. 31]. Показові в тексті твору

авторські міні-довідки про російських полководців, над портретами яких довелося працювати Т. Шевченку (12 портретів “Русские полководцы”, що були створені на замовлення княжни В. Рєпніної). Т. Шевченко, працюючи над полотнами, оприлюднює оцінку О. Меншикова, Г. Потьомкіна, Б. Шереметьєва в історії України. Наприклад, про О. Меншикова зазначається: “Меншиков Олександр Данилович, генералісимус, найближчий радник Петра. Куратор будівництва Петербурга. Увічницья у назві бастиону Петропавлівки. У Північній бійні – на перших ролях. У листопаді 1708-го зруйнував Батурин, а його жителів за підтримку Мазепи винищив до ноги. Яке широке твоє амплуа, генералісимусе: будівничий-руйнач-душогуб” [3, с. 73]. Передано первинні враження про зовнішність найбільшого ката України – Петра I: “на портреті пика м’ясника; чоло інтелектуально благородне – широке-високе, <...> вусики гачечками вгору; очі ж... ох же й бісівські вогні в тих балухах-моргулях – на ніч й малювати страшно...” [3, с. 73] й зацентровано на його “діяннях” – сплюндровані й знищені Батурин, Полтава, замордований П. Полуботок.

Форма твору зумовлює відсутність розлогої портретної характеристики Т. Шевченка. Образ вимальовується з окремих лаконічних деталей: “невисокий опецькуватий хлопчина”, “хлопчина-окоренок із голубаво-сірими розумними очима”. Мама гадала, що нічого путнього з дитяти не буде: “...вереда з пелюшок: зривається зі сну, від голосної мови, грюку чи стуку скидається та плаче...” [3, с. 30]. Образ поета подано в процесі його формування. Сторінки про дитинство позначені “євангельською чистотою” [2]. Особливою теплою зігріті згадки Т. Шевченка про батьків.

Душевні потрясіння (смерть батьків) призводять до того, що хлопець “замкнувся душею”. Служба в П. Богорського породжує ненависть до світу й людей, безправ’я в Україні – заціпеніння й спустошеність. Автор зосередив увагу на зовнішньому образі вільної людини: “... модний сірий сурдут з оксамитовим коміром, модерний шарф-крават, бакенбарди... А плечі які козацькі... Панич!” [4, с. 34] та ув’язненої: “Усе на мені, крім хрестика на шиї, казенне: грубі панчохи, білі штани з кістяними гудзиками, сорочка, зверху – білий лікарняний халат, на ногах сякі-такі черевики, старі й розтопані...” [4, с. 85]. Після викупу з кріпацтва, як читаємо у творі, поет відчував себе чужим серед панства, чужим серед своїх, чужим серед чужих та почувався самотнім, “білою вороною”. Образ збагачено місткими поодинокими деталями, через самохарактеристику: “нешасний”, “навіжений”, “безпорадний тюхтій-тонкосльозка”. Однак незважаючи на митарства, крізь які довелося пройти, Т. Шевченко зумів “зберегти чистим серце”, стати “мужнім оратором прометеївської постави”, “трибунним речником”.

Менше в романі опосередкованої характеристики. П. Куліш називає Т. Шевченка “грандіозним поетом із полум’яним німбом над чолом; ти не кобзар, а Пророк, світильник небесний, у сяєві твого духу щось надприродне” [4, с. 77]; Хтодосій Тризна – відчайдушним, “балансуєш на лезі бритви, готовий голіруч кидатися на тисячне військо й кликати за собою безоружних зухвальців” [4, с. 74]. Такі судження виконують важливу характерологічну функцію.

Самобутньою рисою З. Легкого стало тонке глузування при творенні характеру. Самокритично поет називає себе “мазайлом”, що фарбує паркани, підлогу, вікна, двері. Перебуваючи в Третньому відділі, Т. Шевченко виголошує: “Браво, Тарасе! Навіть у казематі я зачудований тобою, запальним, категоричним, свавільним румаком із вогнем у крові, який не годиться до цирку, бо рве вудила. Але ж саме таким і місце за ґратами...” [4, с. 39]. Тож влучними фразами схоплено найхарактерніші деталі образу. Окреслити соціальне становище персонажа допомагає опис приміщення – кімнати, у якій проживав Т. Шевченко на Васильєвському острові: “тісна конура з підсліпуватим віконечком у піддашші високого будинку зовсім маліє від розкішних панських габаритів” [3, с. 64]. Щоправда, інтер’єрні замальовки є поодинокими позасюжетними елементами у творі.

Частіше образ розкривається через діалоги з К. Брюлловим, В. Рєпніною, М. Костомаровим, Хтодосієм Тризною й багатьма іншими персонажами. Особлива роль внутрішніх роздумів і монологів, у яких висловлені приховані переживання, почуття Т. Шевченка. Наприклад, із роздумів довідуємося про те, звідки в поета взялася жорстокість – “від жорстокості самого життя, нема в ньому жалю ні до кого, бо чи ж мав хто милосердя над ним?” [3, с. 32], адже жорстоке життя давало йому перші уроки, робило корекції, виписувало правила поведінки. Роздумує поет над питанням: чому люди не вміють тішитися тим, що довкола них? Чому вони такі сліпі й жорстокі? Як і в поетичній спадщині, думки митця невід’ємні від долі України. Неодноразово на сторінках роману Т. Шевченко роздумує про мистецький процес, який немислимий без душевних бунтів, глибинної схвильованості. На його переконання, спокій, втихомирення – не для творця, адже мистецтво – це вічний бунт. Внутрішні роздуми зазвичай розгорнуті, допомагають точно розкрити особливості мислення.

Для відтворення внутрішніх психологічних процесів автор застосував сни і марення. Скажімо, намагання заробити грошей, щоб вирвати з неволі братів і сестер. Саме у сні Т. Шевченко бачить своїх рідних – Катерину, Ярину, Марусю, Микиту, Йосипа не кріпаками, а вільними людьми. Містичним значенням у романі наділений образ ченця Хтодосія Тризни, який супроводжуватиме поета з дитинства. Це символ чистоти, добродітності, безкорисливої допомоги. Для Т. Шевченка був наставником і рятівником. Цей “старий пілігрим” намагався стримати “зворохобленого” поета від нерозважності, а найбільше від написання дошкульних сатиричних віршів. Йому Т. Шевченко довіряв свої роздуми, із ним радився, до нього дослухався. Не випадково загадкового і “неодновимірного” Хтодосія Тризну поет зустріне в Третньому відділі, де той проголосить відому прокламацію “До вірних синів України”.

Стильова домінанта твору З. Легкого – роздуми, передані Шевченківськими рядками. Наприклад, відмова Г. Кошиця в одруженні з його донькою Феодосею призводить до таких роздумів: “А як мені тепер? Оженитись на вольній волі, на козацькій долі?” [4, с. 62]. У арештованого поета “...холоне серце, що не в Україні буду жить. Зрештою, хіба не однаково, де нудить світом й чи хто згадає, чи забуде мене в снігу на чужині? Однаковісінько мені. Ніхто за мною не зітхне, і я ні з ким не поділю мою тюрму, мої кайдани... Жаль тільки, що Україну злії люди присплять, лукаві, а чи спалахне вона вогнем месницького гніву? Ох, дочекатись би! Бо то вже не однаково мені...” [4, с. 87].

Досконало відтворено психологію Шевченка-митця. Менше уваги приділено малярській спадщині, більше – поетичній. Поезії народжувалися десь глибоко в душі – попервах тихо й боязко, потім дужче й сміливіше – “бростуються згуки”: “І вчувається у тому клекоці бій похідних барабанів, тупіт коней, дзвін та брязкіт шабель, людські голоси... І вже ти, стривожений, ловиш ті звуки, переводиш у слова й викладаєш їх до складу та ритму в рядки” [3, с. 49]. Поету здавалося, що “серце не витримає й лусне від слова, яким переповнене вщерть; і може, воно й сталося б так, якби чим хутчіш не вклав його (це вагітне словом серце) у вірш” [3, с. 54]. З. Легкий переконує, що саме з волі духовного розпорядника соталися рядки поезій Т. Шевченка: “прядеш-висотуєш з невиразного гулу слова, бо гріх оглухнути до себе” [3, с. 52]. Під час роботи над художніми полотнами, ніби хтось гупає, дуднить, дзвонить, волає, і поет мусить записувати.

Вмонтовано в текст твору перші поетичні спроби поета – рядки думки “Тече вода в синє море...”: “...чую в собі (попервах десь далеко й глибоко) ледь уловний дзвін тарелів, та гул литаврів, та людський гомін, із хвилі на хвилю бентега росте й у гулі-гаморі все чіткіш випульсовує-відскандовується ритмічна канва: раз-два-три, раз-два-три, раз-два-три... І дригаєшся, мов під різками, якими тебе обкладають, й виловлюєш в пульсуванні вже цілком виразні голоси: *Тече вода в синє море, / Та не витікає; / Шука козак свою долю, / А долі немає.* У ритмічний малюнок вписуються козакові втрати, бо ж покинув (раз-два-три)

батька, неньку стареньку, молоду дівчину. І далі, далі, далі троєслов'єм дійства оплакуєш сиротинну самотність, од якої крок до відчаю: *На чужині не ті люди, / Тяжко з ними жити, / Ні з ким буде поплакати, / Ні поговорити...*” [3, с. 48].

Витворенню живописної “Катерини” передував докладний період роздумів художника над майбутнім полотном. У З. Легкого це не одна сторінка тексту. Наведемо для прикладу суттєві фрагменти створення картини: “Який злий фатум звів до купи офіцера царської армії й убогу кріпачку? Знаємо ж. Лиха доля витає над Україною після Гетьманщини... А окупаційна влада для залякування й покои непокірних і організувала в селах кількамисячні військові пості... Офіцер – окупант, охоронець верстового стовпа. То ми й устроимо його ген за куренем та дубом. Чужий серед українського пейзажу, він духом і кольором так гармонуватиме із осоружним спокусником!... Ось внизу праворуч чоловік у брилі з недоструганою ложкою... Він втомлений кріпаччиною, але плечистий і сильний, а довгі провислі вуса й лискучі очі, надто ж мамаївська поза кричма кричить, що це таки козарлюга! Але ж ні, Тарасе, цього мало. ... Ні, щось таки бракує... Чогось промовистого нема на полотні. Навіть у композиційному плані щось би додати симетрично до зеленої опалі галузки дуба. Але тільки таку деталь, яка вела б до розв’язки чи передбачала її... Вже беру пензель. І – ось вона, сокира, під рукою чоловіка. Вдарить ще та благовісна година, коли він спритно, по-козацьки зірветься на свої рівні, схопить сокиру і... А чому б і ні?” [3, с. 71]. Високо оцінив роботу учня К. Брюллов: “Нічого зайвого. Тільки сокиру пригаси, не грайся з вогнем...”. Довелося трішки отінити” [3, с. 72]. Таке розкодування свідчить про вміння прозаїка домислити моменти творчих натхнень Т. Шевченка. З. Легкий передав найтонші нюанси у пошуках композиції, образів, деталей, кольористики тощо. Змістовно-глибоким є авторське доповнення: “... після олійної “Катерини” Тарас грайливо пурхав веселим метеликом, мов у невгамовності... так легко й світло на душі... Катерина з полотна вже зовсім не та, що в поемі. Живописна не повторить долі попередниці... Тож авторові й гарно, мовби відмолив гріх за самогубство покритки й сирітське поневіряння її сина-байстрюка” [3, с. 72]. Схожа репрезентація шукань виразних деталей, творчих вагань, сумнівів стосується ряду поетичних творів, переважно періоду “трьох літ” – “Тризна”, “Розрита могила”, “Чигрине, Чигрине”, “Сон (Комедія)”, “Сліпий (Поема)”, “Великий льох (Містерія)”, “Кавказ”, “І мертвим, і живим...”, “Холодний яр”, “Як умру, то поховайте...”. Згадано про роботу над малярськими полотнами – “У Києві”, “Судня рада”, “Дари в Чигирні 1649 року”, “Старости”, “Коло Седнева”, “У Седневі” тощо. Отже, прозаїку вдалося проникнути у психологію і Шевченка-художника, і Шевченка-поета.

Індивідуальний стиль З. Легкого витворюють пейзажі. Так, пейзажна замальовка, подана на початку твору, виконує змістову роль: “Благословенна місцина край села, мов намальована переді мною. Стара убога хата під солом’яною стріхою з чорним димарем. Але чепурна, побілена здовкола, а перед нею – квітник старшої сестри Катрі. Коло воріт – стара розлога верба із засохлим верхів’ям, за нею клуня, а далі – сад, через нього біжить стежка вниз до левади, за якою в долині, ледь чутно дзюркочучи, тече струмочок, оточений вербами й калиною й побитий широколистими темно-зеленими лопухами” [3, с. 26]. Подорожуючи Україною, поет милується “українським раєм”: чорною ніччю, сліпучим полуднем, запахами садів, жнив’яними безмежними полями... Автор демонструє красу рідних теренів. Так, Прилуки на Полтавщині постають мальовничими пагорбами з рясними садами, розкішними дібровами, біленькими хатками, де “божевільно” пахне сонцем – липовим цвітом, жасмином, сіном. Такі замальовки контрастують із сірістю і сирістю Петербурга – гнилим болотом, містом, що побудоване на козацьких кістках, розсадником “кацапського шовінізму” й “лютого україножерства”.

Особливості творчого почерку З. Легкого виявляються у творенні художніх засобів у прозовому творі. Епітети (“доля немилосердна”, “свобода сумбурна, п’яна, розкута”,

“пам’ять примхлива”, “уярмлення тяжке”, “покріпачення тотальне”, “розплата гірка й жорстока”, а “душа – жива рана, кривава матриця сплюндрованої України”) допомагають змалювати конкретно-чуттєві картини, розкрити душу чи то унаочнити сказане. Метафори, як правило, вживаються для передачі внутрішнього світу героя: “душа виповнюється острахом та ще й кривавиться”, “мерзне од думок про родину”; “серце вмліває, тріпоче, поривається у світле піднебесся, скімлить”, “розум обурюється” тощо.

Мова твору характеризується афористичністю “Хочеш пізнати себе – увімкни генетичну пам’ять, виколупни з неї те, що було з тобою в сиву давнину...” [3, с. 27], “не жди рятунку не від кого, покладайся лишень на себе” [3, с. 31], “мовчання – ото золото, люди добре кажуть, надто коли у світі право сильного” [3, с. 29], “у світі жорстокості, підлості, зради тяжко людям з відкритою душею” [3, с. 75].

Прикметна риса індивідуального стилю З. Легкого – повторення спільнокореневих або близьких за значенням слів – “троєсловій”: “мабуть, людська натура з її примхами-прибагами-жаданнями – одна з найбільших космічних таємниць” [4, с. 87], “багато, якщо не все, залежить від тебе, від твоєї практичності, кмітливості й сприту” [4, с. 86], “...стікаєш, спливаєш, скапуєш сльозою у віршах” [4, с. 88], у казематі “маєш свій закапелок на одну персону; обмірай собі його вздовж і впоперек; а ні – висиджуйся, вилежуйся, відпочивай від шаленої житейської суєти” [4, с. 85], “і немаєш, немаєш, немаєш спокою... щось гнітить, стискує, душить, наче б я у домовині” [4, с. 87]. Вони використані з метою надання художньому мовленню емоційно-експресивного значення. Особливо рясніють такими повторами останні сторінки роману, привертаючи увагу до висловленого, увиразнюючи його, посилюючи емоційність.

Отже, роман З. Легкого “Тарасові страсті” органічно вписався в контекст художніх біографій. Твору притаманні документалізм, глибоке занурення в духовний світ особистості. Образ Т. Шевченка збагачено місткими поодинокими деталями, самохарактеристикою та характеристикою іншими персонажами. Особлива роль належить діалогам, монологам, роздумам. Внутрішні психологічні процеси розкриваються через сни, марення. Невід’ємною складовою індивідуального стилю письменника є творення художніх засобів, афористичність мовлення, творення “троєсловій” тощо. Представлене дослідження не є вичерпним, і подальші розробки з цієї тематики допоможуть краще осягнути специфіку української художньої біографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром’як, Ю.І. Ковалів, В.І. Теремко ; ред. В.І. Теремко. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
2. Осадчий В. Між берегами добра і зла / Василь Осадчий // Літературна Україна. – 2007. – 20 вересня.
3. Легкий З. Тарасові страсті : роман / Зіновій Легкий // Дзвін. – 2006. – № 3. – С. 26– 76.
4. Легкий З. Тарасові страсті : роман / Зіновій Легкий // Дзвін. – 2006. – № 4. – С. 33– 90.

REFERENCES

1. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk, (1997), [Literary Dictionary Directory], Akademiia, Kyiv, Ukraine.
2. Osadchyi, V. (2007), “Mizh berehamy dobra i zla”, Among the banks of good and evil, *Literaturna Ukraina*, 20 veresnia.
3. Lehkyi, Z. (2006), Tarasovi strasti, Roman, Passions of Taras, novel, *Dzvin*, no. 3, pp. 26–76.
4. Lehkyi, Z. (2006), Tarasovi strasti, Roman, Passions of Taras, novel, *Dzvin*, no. 4, pp. 33–90.